

LENTNER Csaba – SZEGEDI Krisztina – TATAY Tibor

A KÖZPONTI BANKOK TÁRSADALMI FELELŐSSÉGE

A szerzők tanulmányukban bemutatják a vállalati gyakorlatból ismert vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR) koncepció lehetséges központi banki értelmezését, kitérve a központi bankok gazdasági, jogi, etikai és filantróp (jótékonyági) felelősségére. Megközelítésüket az amerikai (FED), az európai (EKB) és a magyar (MNB) központi bank gyakorlatán keresztül mutatják be. Dolgozatuk alap gondolata, hogy egy valóban felelős intézmény minden rendelkezésére álló eszközzel a társadalmi jólétet segíti elő, ahogy a társadalom tagjai vonatkozásában Adam Smith megfogalmazta bő kétszáz évvel ezelőtt.¹

Kulcsszavak: vállalati társadalmi felelősségvállalás, CSR, központi bank, köztudatosság, pénzügyi stabilitás, üzleti etika

A modern pénzügyi rendszerek kialakulásának fontos mérföldköve az egyes országok központi bankjainak létrejötte. Bár a különböző országokban akár több évszázados eltérés is volt a központi bankok létrehozásának dátumában, a számukra megszabott feladatkör hasonló volt a legtöbb országban. A kiemelt cél a bankrendszerek, a gazdaság stabilizálása volt, illetve megjelent feladatként az államok finanszírozásának elősegítése is. A II. világháború után a központi bankok szerepet kaptak a gazdasági növekedés gyorsításában is. A közgazdasági elméletben az 1960-as évektől lejátszódó monetarista fordulat támadást intézett a jegybankok által folytatott, a gazdasági növekedést serkentő aktív monetáris politika ellen.

A monetarista iskola szerint a monetáris politika hosszú távon nem lehet hatással a gazdaság növekedésére, a központi bankok kizárólag az árstabilitás megőrzését segíthetik elő. Ennek az eszmeiségnek a talaján tért át egyre több központi bank az 1990-es évektől az inflációs célkitűzéses rendszerre. A 2000-es évek első évtizedének közepéig úgy tűnt, hogy a központi bankok ezzel az átlátható céllal valóban jól szolgálhatják a gazdaságokat, az üzleti ciklusok kisimíthatók, a gazdasági fejlődés töretlen lehet. Emellett az az illúzió is hihető volt, hogy a pénzügyi piacot működését olyan módon szabályozták, hogy a legkisebb piaci beavatkozással biztosítható a stabilitás. A 2008-as válság azonban jelentősen árnyalta ezt a képet.

2008-ban, a Lehman Brothers bukása után még úgy tűnhetett, hogy a központi bankoknak az uralkodó közgazdaságtan receptje szerinti összehangolt beavatkozása megfékezheti a gyorsan mélyülő válságot. Ez azonban tévedésnek bizonyult. A válság a pénzügyi rendszeren keresztül terjedve gazdasági hanyatlást okozott a világ számos térségében. Az egyes régiók aztán szétszakadtak, eltérő megoldásokat keresve problémáik megoldására.

Akerlof és Shiller (2011) szerint a válság legrombolóbb hatása az volt, hogy a jövőt illetően bizalomhiány alakult ki a gazdaság szereplőiben. Valóban, a pénzügyi piacok kezdeti befagyása a bankok egymásba vetett bizalmának megingásából következett. A likviditás eltűnése nyomán később a bizalmatlanság tovaterjedt a többi gazdasági szereplőre is. Mivel a hatások nehezen követhetővé váltak, így a bizalmatlanság általánossá lett. A központi bankok hitelessége sem maradt csorbitatlan. Volt, hogy lépéseik nem voltak korábbi kommunikációjukkal összhangban. Más esetekben éppen télenségükkel váltották ki a bizalmatlanságot.

A pénzügyi szektorral szembeni társadalmi bizalmatlanság egyik forrása az is, hogy a 2008-as válság elmélyülését követően a banki mentőcsomagok hatalmas közpénzeket igényeltek. Sokan a szabályozó és ellenőrző hatóságokat, így a központi bankokat is hibáztatták a helyzet kialakulásáért. A pénzügyi szektor magatartása alapvetően nem változott meg a vál-

VEZETÉSTUDOMÁNY

ság óta: még mindig a rövid távú profit kerül előtérbe a hosszú távú óvatosság helyett. Vissza kell térni az alapvető kérdéshez, hogy miként szolgálhatja a pénzügyi szektor a társadalom jólétét. Ehhez elengedhetetlen a pénzügyi stabilitás. A bizalom helyreállítása érdekében változó magatartásra és kultúrára, tisztességre, átláthatóságra és az etikai dimenzió megerősítésére, vállalati felelősségvállalásra van szükség, mint a pénzügyi stabilitás alapvető kritériumaira (Lagarde, 2014).

Napjainkra úgy tűnik, hogy a gazdaságok normalizálódása, a bizalom visszaállítása azáltal segíthető elő, ha a központi bankok is más keretrendszerbe helyezik el feladataik megvalósítását. A társadalmi hatások nagyobb súllyal való mérlegelése a döntéshozatalban és a feladatok megvalósításában a bizalom helyreállítását, erősítését segítheti. A vállalati (elsősorban a nagyvállalati) szektorban már korábban megjelent a társadalmi felelősség tudatos felvállalása. A szemléletmód gyökeret vert a bankszektorban is (Lentner et al., 2015), és bizonyos mértékben a központi bankok szervezeti működtetésében is. A továbbiakban a CSR-szemlélet és -gondolkodásmód fogalmát, fejlődését, valamint a központi bankokra történő értelmezését tekintjük át.

A vállalati társadalmi felelősség (CSR) értelmezése

A vállalati társadalmi felelősség (CSR) fogalom születését a szakirodalom az 1930-as évekre teszi, amikor a menedzserek kapcsán felvetődött, hogy nemcsak gazdasági felelősségük van a tulajdonosok felé, hanem társadalmi felelősségük is a társadalom felé (Dodd, 1932: p. 1149.). A következő fontos elméleti mérföldkövet az jelentette, amikor a CSR atyjának tekintett Bowen 1953-ban a *Social Responsibilities of the Businessman* című könyvében a CSR alapjait társadalmi kötelezettségként írta le. Amellett érvelt, hogy a menedzserek társadalmi lelkiismerete azt jelenti, hogy cselekedeteik következményeiért szélesebb értelemben kell felelősséget vállalniuk, mint amit a veszteség-nyereség szemlélet jelent (Carroll, 1999: p. 270.).

A CSR-konceptió az 1970-es években a vállalatelméleti viták középpontjába került, aminek a legfőbb oka az volt, hogy az ismert közgazdász, Milton Friedman publikálta „A vállalat társadalmi felelőssége a profit növelése” című híres cikkét, amely szerint csak személyek felelősségéről beszélhetünk, a vállalatoknak nincs felelőssége. A vállalati vezető mint egyén lehet társadalmilag felelős, de ha mint a vállalati tulajdonos ügynökeként teszi ezt, akkor a munkaadója érdekei ellen cselekszik. „Az üzletnek csak egyetlen társadalmi felelőssége van – használja az erőforrásait, és olyan

tevékenységet folytasson, amelyek célja, hogy növelje a nyereségét a játékszabályokon belül, ami azt jelenti, hogy részt vesz a nyílt és szabad versenyben megtévesztés és csalás nélkül” (Friedman, 1970). Friedman nézete ellenére a CSR-konceptió egyre szélesebb körben vált elfogadottá, bár máig nincs egységes definíciója.

A CSR egyik legismertebb és legelfogadottabb definíciója Carroll-tól származik, aki 2012-ben az első CSR-életműdíjat kapta munkásságáért (Carroll, 2012). Modellje szerint a vállalatok társadalmi felelőssége gazdasági, jogi, etikai és jótékonyági elvárásokat jelent, mely a társadalom részéről jelentkezik (Carroll, 1979: p. 500.). A CSR négy, egymásra épülő felelősségi területe a következőket jelenti (Carroll, 1991):

- *gazdasági felelősség*: magában foglalja az egy tulajdonrészre jutó jövedelem maximalizálását, a profit maximalizálását, az erős versenypozíciót, a magas szintű működési hatékonyságot, a hosszú távú sikerességet,
- *jogi felelősség*: azt jelenti, hogy a vállalatnak gazdasági felelősségét a jogi kereteken belül kell teljesítenie, a törvények, jogszabályok, helyi rendeletek betartását jelenti, valamint a céget a jogi kötelezettségeket betartó vállalként és jogszabálykövető polgárként definiálják, ezenkívül termékei és szolgáltatásai megfeleljenek a jogi követelményeknek,
- *etikai felelősség*: bár a gazdasági és jogi felelősség megtestesít etikai normákat is, mint a méltányosság vagy az igazságosság, de az etikai felelősség azoknak a normáknak és elvárásoknak a betartását jelenti, amelyek túlmutatnak a jogi felelősségen, nincsenek jogszabályba foglalva. Ezek a normák, elvárások tükrözik a vevők, munkavállalók, tulajdonosok, közösségek vonatkozásában a tisztességes, igazságos, az érintettek morális elvárásait védő és tiszteletben tartó viselkedést. Lényeges a társadalmi morálnak és az etikai normáknak való megfelelés, az új morális és etikai normák érzékelése, annak megelőzése, hogy a gazdasági célok elérése érdekében veszélybe kerüljenek az etikai normák valamint a vállalati tisztesség és etikus magatartás túlmutat a jogszabályok és a vállalati szabályok betartásán.
- *filantropikus (jótékonyági) felelősség*: azokat a vállalati akciókat jelenti, amelyek választ jelentenek a társadalom azon elvárására, hogy a vállalatok jó polgárok legyenek. Olyan programok, amelyek hozzájárulnak az emberi jóléthez, az életminőség emeléséhez, például a művészet, az oktatás vagy a közösség önkéntes akciókkal való

támogatásával. Lényeges különbség az etikai felelősséghez képest, hogy a filantropikus akciók nem morális vagy etikai elvárásokat jelenítenek meg, azaz a felelősség és etika kategóriáit szűken értelmezve, ha nem nyújt ilyen jellegű támogatást a vállalat, akkor sem viselkedik etikátlanul. Így ez diszkrecionális és önkéntes felelősség. A „valódi felelősség” és az „értékvezérelt” működés szempontjából ugyanakkor ez a fajta felelősségvállalás hozzáadott értéket képvisel az etikai felelősséghez képest.

Carroll maga sem tekintette tökéletesnek a modellt, és hangsúlyozza, hogy a vállalati társadalmi felelősség fogalomban a társadalmi szó mindig is homályos volt, hogy ki felé is kell a felelősséget felvállalni? Szerinte természetes megfelelés van a CSR-modell és az érintettfelfogás között. Ez utóbbi nevesíti, hogy mely érintettek felé vállal felelősséget a vállalat. Ezek elvárásai lehetnek gazdaságiak, jogi, etikai vagy diszkrecionális jellegűek. A vállalat vezetése számára kihívást jelent annak eldöntése, hogy az érintettek érdekeit mennyiben veszik figyelembe a döntéshozatalban. A felelősség szempontjából nem az érintettek ereje, hanem a legitimitása a lényeges, azaz milyen mértékben jogos az adott érintett elvárása. Az egyes érintettek irányába történő felelősségvállalásnál a morális vezetés szempontjai jelennek meg. Eszerint minden tulajdonos érdekét fair és etikus módon kell kezelni. A munkavállalók kapcsán az emberi méltóság, a tisztelet, a fair bánásmód lényeges. A konzultatív, bevonáson alapuló vezetési stílus bizalmat eredményez. A magánszféra tiszteletben tartását és a biztonságot maximálisan szem előtt kell tartani. A vevőket egyenlő partnernek kell tekinteni és fair módon kell bánni velük. Értéket kell teremteni számukra, teljes körű informáltság és elégedettség mellett, a fogyasztói jogokat tiszteletben tartva. A helyi közösség fejlesztésében jó vállalati polgárként aktívan kell részt venni (Carroll, 1991).

A vállalati társadalmi felelősség fogalma az elmúlt évtizedekben finomodott, egyszerűsödött, ugyanakkor a globális kihívásokra reagálva tágabbá is vált. A CSR minden stakeholder felelős és etikus kezeléséről szól (Hopkins, 2011). Az Európai Unió 2011-ben aktualizált definíciója szerint a CSR a vállalkozások felelősségét jelenti a társadalomra gyakorolt hatásaikért (European Commission, 2011: p. 6.). Az utóbbi években felerősödött a CSR és a fenntartható fejlődés felfogása közötti közeledés. A World Business Council for Sustainable Development megközelítésében a CSR szerves része a fenntartható fejlődésnek (WBCSD, 2000). Egy, a fogalmak közötti összefüggésre rávilágító cikk szerint a

vállalati fenntarthatóság (CS) a fenntartható fejlődés (SD) vállalati koncepciója, míg a CSR a fenntartható fejlődés önkéntes menedzsmentmegközelítése (Steurer et al., 2005). Sokan a vállalati fenntarthatóságot (CS) és a vállalati társadalmi felelősséget (CSR) szinonimaként használják, az ENSZ Global Compact felfogása szerint is felcserélhető a két fogalom (UN Global Compact, 2013).

A hazai szakirodalom is többféle megközelítésben vizsgálta a CSR-t az elmúlt években: az etikai szempontokra fókuszálva (pl. Zsolnai, 2004; Győri, 2010), a fenntarthatósággal összefüggésben (pl. Csutora – Kerekes, 2004; Szlávik, 2009), a hatékonyság szempontjából (Matolay, 2010), a kommunikációt vizsgálva (Pataki – Szántó, 2011), a vezetők nézőpontjából (Géring, 2014), valamint a jövő generáció személyes véleményét elemezve (Berényi, 2015). A CSR különböző definícióit szintetizálva, a CSR-t egy olyan üzleti modellként írjuk le, ami elősegíti a vállalatok fenntartható fejlődéshez való hozzájárulását, azaz megteremti a gazdasági érdekek, a környezeti igények és társadalmi elvárások közötti egyensúlyt azzal, hogy az üzleti stratégiába integrálja a környezeti és társadalmi hatások figyelembevételét, az érintett szemléletet és az etikus viselkedést. Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a CSR sokkal több, mint pusztán jótékonykodás és PR-eszköz. Nem elkülönített tevékenységként kell értelmezni, hanem a vállalat alapvető tevékenységébe integráltan (Szegedi, 2014).

Kiemelten fontos, hogy a szakirodalom megkülönbözteti az üzleti célokat szolgáló vállalati felelősségvállalást és az „értékvezérelt vállalat” és a „felelős vállalat” kategóriáját. Az előbbi a friedmani logika egyfajta továbbfejlesztéseként azt állítja, hogy egy vállalatnak azért kell etikusnak lennie, mert ezzel elő tudja segíteni specifikus piaci céljainak elérését, azaz mindenképp előtt a profit növelését („üzleti célú etika, instrumentális vállalati etika). Ezzel szemben az értékvezérelt és felelős vállalat egész működését alapjaiban járja át a társadalmi és érintett csoportok felé megnyilvánuló felelősség. Az üzleti célú etikán túlmutató megközelítés lényege, hogy minden szervezet egy adott társadalmi közegben működik, amiből adódóan minden szervezettől elvárható, hogy működésének és létének társadalmi hatásaira figyelemmel legyen – azaz hogy legyen jó polgár. Mi is tekinthető ugyanakkor egy jó polgár ismérveinek? Sokféle definíció létezik, de bizonyosan egyike a relevánsoknak, hogy mit mond a modern közgazdaságtan atyjának tartott Adam Smith, aki szerint jó polgárnak lenni annyit tesz, mint minden rendelkezésünkre álló eszközzel a társadalom érdekeit követni: „he is certainly not a good citizen who does not wish to

VEZETÉSTUDOMÁNY

promote, by every means in his power, the welfare of the whole society of his fellow-citizens” (Smith, 1759, Part VI, Section II, Chap. II).

Smith gondolata ma is irányadó lehet, hiszen túlmutat a széles körben elterjedt, szűk értelemben vett vállalati felelősségvállaláson, integrálja az üzleti és etikai szempontokat és megalapozhatja egy újfajta állami szerep és felelősségvállalás kialakulását is, amelyben az állami szervek számára is az lesz irányadó, hogy minden rendelkezésre álló eszközt *felhasználjanak* a társadalmi célok elérése érdekében.

A központi banki CSR elemei

A központi bankok társadalmi felelőssége sajátos, hiszen ezeket kimondottan a közjó javára hozták létre. Céljaikat, feladataikat jogszabályban rögzítik. A központi bankok így meghatározott gazdaságpolitikai célok elérését elősegítő intézmények. Feladataik szerint állami hatósági feladatokat is ellátó szervezetek. A Carroll (1991) által megfogalmazott társadalmi felelősség ezért módosított formában értelmezhető csak ebben a körben. Adam Smith fent idézett gondolata a valódi felelősségről a jegybankok számára is releváns: abból ugyanis az következik, hogy az a valóban felelős jegybank, amely a kockázatok és esetleges mellékhatások figyelembevételével ugyan, de a rendelkezésére álló eszközök teljességét felhasználja a társadalmi célok elérése érdekében. Közpolitikai megközelítésben azt is mondhatjuk, hogy egy jegybanktól, mint a társadalmi térben működő állami intézménytől, jogosan várják el a jegybankot közfeladatok ellátásával megbízó polgárok, hogy minden rendelkezésére álló eszközzel a közösség jólétét segítse elő, természetesen elsődleges célját és egyéb törvényi feladatainak ellátását nem veszélyeztetve. A 2008-ban kirobbant válság is erre mutatott rá: a cél- és profitorientált felelősségvállalás modellje nem volt képes a válság kialakulását megakadályozni, sőt egyes álláspontok szerint a valódi problémák elfedésével csak tetézte a bajt.

A továbbiakban a fenti értelmezési kereteket világitjuk meg konkrét központi bankokhoz kapcsolódóan. Megvizsgáljuk, hogy miben nyilvánulnak meg a központi banki CSR egyes elemei az amerikai központi bank (FED), az európai központi bank (EKB), illetve a magyar központi bank (MNB) működésében.

A központi bankok gazdasági felelőssége

A jogszabályi kötöttségek miatt a központi bankok gazdasági felelőssége természetesen nem egyezik meg az üzleti vállalkozásokra megfogalmazottal. A célok és feladatok kötöttségén túl azok jellege is sajátos. A cé-

lok makrogazdasági szintű, gazdaságpolitikai célok, a feladatok a pénzügyi szektor működéséhez kapcsolódó speciális tevékenységek.

Az Amerikai Egyesült Államok központi bankja (FED) gazdaságban betöltött alapvető szerepe négy fő területre terjed ki: a monetáris és hitelfeltételeket befolyásoló nemzeti monetáris politika megvalósítására, törekedve a maximális foglalkoztatottságra, stabil árakra és az alacsony hosszú távú kamatlábakra. A pénzügyi intézmények felügyeletére és szabályozására, biztosítva a banki és pénzügyi rendszer biztonságát és stabilitását, valamint az ügyfelek jogainak védelmét. A pénzügyi rendszer stabilitásának fenntartására és a pénzügyi piacokon fellépő rendszerkockázat kezelésére. A pénzügyi szolgáltatások nyújtására a betétkezelő intézmények, az USA kormánya, külföldi hivatalos intézmények számára, ami magában foglalja a nemzeti fizetési rendszerben betöltött vezető szerepet (FED, 2005).

Az Európai Központi Bank (EKB) 1998-ban jött létre. Az Európai Központi Bank és az euróövezet nemzeti központi bankjai alkotják együttesen a Központi Bankok Európai Rendszerét (KBER). Ennek elsődleges célja az árstabilitás fenntartása, azaz az euró értékének megőrzése a közjó érdekében. Az elsődleges cél veszélyeztetése nélkül támogatható az Európai Unió belüli általános gazdaságpolitika. Az EKB további célja Európa pénzügyi integrációjának elősegítése (EKB, 2012). Az eurórendszerben kitűzött alapvető feladatok az euróövezet monetáris politikájának meghatározása és végrehajtása, devizaműveletek végzése, az euróövezetbeli tagországok hivatalos devizatartalékainak tartása és kezelése, a fizetési rendszerek zavartalan működésének előmozdítása. Ezenkívül az EKB felelős a részt vevő tagállamokban székhellyel rendelkező hitelintézetek prudenciális felügyeletéhez kapcsolódó külön feladatokért. Ezeket az EKB-t és az illetékes nemzeti hatóságokat magában foglaló egységes felügyeleti mechanizmus keretében hajtja végre (EKB, 2014 a).

A Magyar Nemzeti Bank (MNB) Magyarország központi bankja. Az MNB elsődleges célja az árstabilitás elérése és fenntartása. Elsődleges céljának veszélyeztetése nélkül támogatja a pénzügyi közvetítőrendszer stabilitásának fenntartását, ellenállóképességének növelését, a gazdasági növekedéshez való fenntartható hozzájárulásának biztosítását és a rendelkezésére álló eszközökkel a kormány gazdaságpolitikáját. Az MNB feladatai: meghatározza és megvalósítja a monetáris politikát, kibocsátja a hivatalos fizetőeszközt, a magyar gazdaság külső stabilitásának megőrzése érdekében hivatalos deviza- és aranytartalékot képez,

és kezeli azt, devizaműveleteket végez, felvigyázza a fizetési és elszámolási, valamint az értékpapír-elszámolási rendszereket, statisztikai információkat gyűjt és hoz nyilvánosságra. Az MNB alakítja ki a pénzügyi közvetítőrendszer egészének stabilitására vonatkozó makroprudenciális politikát. Az MNB ennek érdekében feltárja a pénzügyi közvetítőrendszer egészét fenyegető üzleti és gazdasági kockázatokat, elősegíti a rendszerszintű kockázatok kialakulásának megelőzését, valamint a már kialakult rendszerszintű kockázatok csökkentését vagy megszüntetését, továbbá hitelpiaci zavar esetén a hitelezés ösztönzésével, a túlzott hitelkiáramlás esetén annak visszafogásával járul hozzá a közvetítőrendszer gazdaságfinanszírozó funkciójának kiegyensúlyozott megvalósulásához. Szanálási hatóságként jár el. Az MNB ellátja a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletét. Biztosítja a pénzügyi szolgáltatásokat igénybe vevők érdekeinek védelmét (MNB, tv., 2013).

A felsorolt célok és feladatok jól tükrözik, hogy a központi bankok a jogszabályi köztétések ellenére széles mozgástérrel rendelkeznek tevékenységük operacionalizálása során. Mint a bevezetésben jeleztük, a 2008-as gazdasági válságot megelőző két évtizedben az inflációs célkövetéses monetáris politika szinte mechanikus üzemeltetése volt a központi bankok majdnem kizárólagos prioritással végzett tevékenysége. Ez elmondható volt a FED-ről is, amelynek feladatai között formálisan egyenrangúan rögzítették a munkanélküliség alacsony szinten való tartásának kötelezettségét. Nem véletlen, hogy sok elemző a FED korábbi lépéseit a válsághoz vezető okok közt sorolja fel.

A 2008-as pénzügyi válság hatásainak mérséklése óriási összegű központi emésztett fel. A válság azonnali kezelése, majd a következmények enyhítése jelentős állami pénzforrás felhasználását igényelte. Ennek hatására az árstabilitás fenntartásának célja mellett a pénzügyi stabilitás feladatának célja kapott lényeges hangsúlyt. A pénzügyi stabilitás fenntartását a központi bank feladataként újrafogalmazták az Egyesült Államokban, de példaként hozható fel ebben a körben az Európai Központi Bank is (Naményi, 2012).

A központi banki feladatok kiterjesztését a jogalkotók világszerte megtették. Maguk a központi bankok döntéshozói is átértékelték intézményeik gazdasági szerepvállalását. A központi bankok gazdasági felelősségét a változások hatására úgy értelmezhetjük, hogy a központi bankoknak érzékenyebbnek kell lenniük a gazdasági folyamatok társadalmi hatásaira. Szerepet kell vállalniuk abban, hogy a pénzügyi szektor egyes szereplőinek felelőtlensége ne okozhasson jelentős

közpénzfelhasználást, reálgazdasági visszaesést, valamint társadalmi feszültséget.

2008-at követően a központi bankok nem szokványos eszközöket vettek igénybe a globális növekedés helyreállítása érdekében (Sági, 2010). A válság világszerte ráirányította a figyelmet a központi bankok stabilizáló szerepének fontosságára. Az Európai Központi Bank nemrég lezajlott átfogó vizsgálata fontos lépés az eurózóna bankjaival szembeni bizalom növelésére. A FED-nél jelentős erőforrásokat fordítottak a pénzügyi stabilitás ellenőrzésére, és a makroprudenciális megközelítés fontos kiegészítője lett az egészséges gazdaságot segítő eszköztárnak (Yellen, 2014).

Az USA globális gazdaságban betöltött szerepe miatt azonban a FED nem csak egy a sok központi bank közül. Az USA a globális gazdaság közel egynegyedét reprezentálja a piaci ráták és a bruttó tőkeáramlás alapján mérve. Bármely ország gazdasági és pénzügyi ingadozása negatív hatással lehet a világra, de különösen igaz ez a nagy gazdaságok esetén. Az amerikai gazdaság jelentős mérete és nemzetközi kapcsolatai miatt az USA gazdasági és pénzügyi folyamatainak hatása továbbgyűrűzik. Emiatt felelősséggel tartozik a globális gazdaság iránt is. Így a FED alapvető céljai, azaz a legnagyobb fenntartható foglalkoztatás és az árstabilitás mellett arra is törekszik, hogy minimalizálja az amerikai gazdaság káros hatását és maximalizálja a jótékony hatását a globális gazdaságra (Fischer, 2014).

A pénzügyi válság miatt szükségessé vált innovatív intézkedések az Európai Központi Banknál a „megbízható éberség” kifejezéssel jellemezhető. A válság a háztartásoknál, a vállalatoknál és a pénzügyi intézményeknél a 2008-at megelőző évtizedben felhalmozódott túlzások és egyensúlytalanságok tünete volt, különösen igaz ez az adósságra, a kockázatra és a növekvő tőkeáttételre. A gyors állami intézkedések ezeket csak enyhítették, de a válság újabb zavart, az államadósság gyors növekedését eredményezte. A monetáris politikai döntéshozatal standard és nem szokványos eszközei a döntéshozók alapvető meggyőződését és felelősségét tükrözték. A központi bankok feladata a stabilitás biztosítása. Az EKB tanult az elmúlt harminc év gazdasági folyamataiból, miszerint az akcióknak kiszámítható módon kell történniük, az érintettek számára érthető, az árstabilitási céllal konzisztens keretrendszerben. Ugyanakkor meg kell találni az egyensúlyt a kiszámíthatóság és a nem várt körülmények közepette szükséges rugalmasság között. A válság rendkívüli időszakában a központi bankok által alkalmazott, nem szokványos eszközök természetüknél fogva kevésbé előrejelezhető hatással voltak. A globális környezetet, amiben döntéseket kell hozni, nagyfokú komplexitás és bizonyta-

VEZETÉSTUDOMÁNY

lanság jellemzi, így a jövőben is szükség lehet a gyors intézkedésekre. Nagyon lényeges, hogy nem a válság kezelésére, hanem annak megelőzésére kell törekedni. Ez sokszor olyan intézkedéseket követel, amelyek nehezebben érthetőek a kívülállók számára. A szokványos és a nem szokványos eszközök alkalmazása a köteleesség és a következmény etikai megközelítését vetik fel. Normál körülmények között jól működhet a normák betartása, különleges körülmények között azonban ez nem mindig lehetséges, hanem előtérbe kerül a döntés következményeinek mérlegelése, és az ezért történő felelősségvállalás. Mindkét megközelítésnek egyszerre kell jelen lenni a központi bankok működésében (Trichet, 2010).

A világ jegybankjainak irányítói nehéz döntések előtt állnak, mivel egyre nagyobb az elvárás velük szemben, hogy támogassák a pénzügyi stabilitást és elősegítsék a gazdasági növekedést. Többek szerint ez nem a feladatuk, másrészt korlátozott, és nem ismert következményekkel járó eszközök állnak csak rendelkezésükre. A stabilitási célok megvalósításának elsődleges eszköze, a FED elnöke szerint, a makroprudenciális szabályozás. A központi bankok feladatáról, szerepéről napjaink gazdaságában széles körű vita zajlik (Fink, 2014).

A FED 2014-es jelentésében külön fejezet foglalkozik a felügyelet, az ellenőrzés és a pénzügyi stabilitás kérdéskörével. Az ezzel kapcsolatos célok:

- *a pénzügyi szektor stabilitásának megerősítése irányelvek, szabályzatok, eszközök és standardok kifejlesztése révén:* a FED együttműködik a gazdasági szereplőkkel a stabilitási kockázatokra vonatkozó interdiszciplináris megközelítés kidolgozása érdekében, ezek az erőfeszítések a válságnak és annak negatív következményeinek valószínű kialakulását csökkentő makroprudenciális irányelvek kidolgozását is magukba foglalják,
- *a pénzügyi piacok és az iparági gyakorlat és struktúrák ellenőrzése:* a potenciális rendszerkockázatok előrejelzését és kezelését célzó előremutató, proaktív megközelítés kifejlesztése és megvalósítása,
- *az egyéni intézmények és infrastruktúrák felügyelete és ellenőrzése:* különös tekintettel azokra, amelyeknek jelentős befolyásuk van a pénzügyi rendszerre és a makrogazdaságra, valamint új felügyeleti program kidolgozása,
- *megfelelő válságkezelési eszköz rendelkezésre állásának biztosítása:* discount window, megfelelő minőségű pénzügyi adatok,

– *a pénzügyi stabilitási politika monetáris politika megvalósításában betöltött szerepének elemzése:* a különböző makroprudenciális politika hatékonyságának és a monetáris politikával való kapcsolatának elemzése, a pénzügyi stabilitási kockázatok figyelése, a pénzügyi és a reálszféra közötti kapcsolatok elemzése, a rendszerkockázatot potenciálisan érintő irányelv-alternatívák értékelése,

– *hazai és nemzetközi kutatások folytatása:* stresszteszt, makroprudenciális szabályozás és eszközök, valamint egyéb pénzügyi stabilitási témákban. Az eredmények tudományos folyóiratokban, konferenciákon történő publikálása (FED, 2014).

Az Európai Unióban 2014 végén megkezdte működését az egységes felügyeleti mechanizmus (SSM). A keret az EKB-t és a részt vevő országok felügyeleti hatóságait tömöríti egy rendszerbe. A létrehozás célja szavatolni az európai bankrendszer biztonságát és szilárdságát, növelni a pénzügyi integrációt és stabilitást, garantálni a felügyeleti munka következetességét (EKB, 2015).

A központi bankok társadalmi felelősségvállalása mindenképpen megjelenik a gazdaságélénkítő lépéseikben. 2008-ban a FED jelentett be mennyiségi könnyítési programot (QE1). A piaci likviditás javításán túl, a program folytatása egyre inkább a gazdaság élénkítését szolgálta. Bár a FED célrendszerében a munkanélküliség csökkentése szerepel, amely cél elérését a gazdasági növekedés ösztönzése elősegíti, ennek eszköze nem tartozott az utolsó húsz év monetáris gyakorlatához.

Az EKB csak 2014 őszétől jelent meg olyan szokványostól eltérő eszközzel, amely közvetlen módon a gazdasági élénkülést szolgálhatja. A recesszióból kilábalni nehezen tudó Európai Unióban egyre nagyobb lett a társadalmi igény arra, hogy a növekedést a központi monetáris hatóság is jobban támogassa. A 2014 utolsó negyedében elkezdett, majd 2015 elejétől kibővített eszközvásárlási programot a piac szereplői egyöntetűen gazdasági stimulusként értelmezik.

A gazdasági felelősségvállalás megjelenéseket értelmezhető az MNB Növekedési Hitelprogramja, amely a kereskedelmi bankok hitelezési aktivitásának visszaesését hivatott ellentételezni. Az olcsó források elérhetősége a gazdaság fellendüléséhez teremt finanszírozási alapot. Speciális stabilitási célt szolgálnak azok az eszközök és módszerek, amelyek a magyarországi devizahitelek kivezetését segítik. A devizális kitettség csökkenése egyben az ország sérülékenységének csökkenését jelenti, így a gazdaság megítélését javítja.

A központi bankok gazdasági felelősségi körébe soroljuk a fentiekén túl a feladatkörükben levő tevékenységek hatékony, korszerű, zavarmentes ellátását. Ilyen tevékenységként értelmezzük példaként a fizetési és elszámolási rendszerek üzemeltetését. A gazdasági felelősségvállalás további elemeként említhetjük a központi bankok szervezetének hatékony működtetését. Ez a szint lényegében azonosan értelmezhető CSR-elem az üzleti vállalkozásoknál megszokottal.

A központi bankok jogi felelőssége

A központi bankok jogi felelőssége is eltér az üzleti vállalkozásokétól. Sajátos szerepüknel fogva sokkal összetettebb értelmezést kíván. Az általunk tanulmányozott központi bankok hatósági feladatkörükben ellátják a pénzügyi piacok felügyeletét és a pénzügyi szervezetek felügyeletét. Ebben a szerepkörben jogalkalmazóként is fellépnek. A felügyelt területen kezdeményezik jogszabályok alkotását, véleményezik az előkészítés alatt levő jogszabályokat, illetve felhatalmazás alapján maguk is jogszabályalkotók. A jogszabályok betartása mellett tehát a jogi keretek alakítása, értelmezése, a jogszabályok betartatása kapcsolódik a központi bankok jogi felelősségvállalásához.

Az *amerikai központi bank* alapvető feladat- és felelősségi körét az 1913-ban elfogadott Federal Reserve Act szabályozza. A 2008-as válságra történő válaszlépések hatására számottevő változás következett be az amerikai pénzügyi rendszer szabályozásában (Biedermann, 2012). Obama elnök 2009. június 17-én tartott beszédében hangsúlyozta, hogy a válság oka a visszaéléseket nem megakadályozó szabályozás, valamint a felelőtlenség kultúrája, és a bizalom helyreállítása érdekében alapvető reformra van szükség (Obama, 2009). A 2010-ben elfogadott Dodd-Frank Wall Street Reform- és fogyasztóvédelmi törvény célja: „az Egyesült Államok pénzügyi stabilitásának elősegítése, a pénzügyi rendszer elszámoltathatóságának és átláthatóságának javítása, a „túl nagy, hogy bukjon” jelenség megszüntetése, az amerikai adófizetők védelme a tőkeinjekciók beszüntetése révén, a fogyasztók védelme a pénzügyi szektorban elburjánzott visszaélésektől...” (Dodd-Frank Act, 2010). A FED-et érintő egyik alapvető változás, hogy a céljai közé bekerült a pénzügyi stabilitás fenntartása is. Ezenkívül törvény alapján a FED nemcsak a bankholding-társaságok, hanem a jelentős „nem bank” pénzügyi intézmények felügyeletét is ellátja, valamint kidolgozza és publikálja az ezekkel szemben megnövekedett prudenciális elvárásokra vonatkozó javaslatát. Nem megfelelő felügyeleti szervei intézkedés esetén a FED-nek jogában áll intézkedni a „nem bank” pénzügyi intézmények esetén is (Székely, 2012).

Az *Európai Központi Bankrendszer* alapvető feladatait a 2012-ben elfogadott Alapokmány szabályozza (EKB, 2012). Az EKB függetlenségét az egységes monetáris politikáról szóló intézményes keretfeltételekben (a Szerződés és az Alapokmány) fektették le. Az EKB-nak joga van kötelező erejű rendeleteket hozni, amennyiben azok a KBER feladatainak ellátásához szükségesek, valamint az EU Tanácsa által hozott jogszabályokban megjelölt egyéb konkrét esetekben. Az EKB a hitelintézetek prudenciális felügyeletére és a pénzügyi rendszer stabilitására vonatkozó uniós jogszabályok hatályában és végrehajtásában tanácsot adhat a Tanácsnak, a Bizottságnak vagy a tagállamok hatáskörrel rendelkező hatóságainak, illetve ezek az EKB-val konzultálhatnak (EKB, 2012).

Az EKB jogi felelősségvállalásának további elemeit a 2014 végén induló egységes felügyeleti mechanizmus keretén belül értelmezhetjük. Az EKB mint független uniós intézmény a bankfelügyelethez kötődő felvigyázói funkcióját az európai érdekek figyelembevételével olyan módon látja el, hogy egységes megközelítést alakít ki a napi szintű felügyeletre vonatkozóan, összehangolt felügyeleti lépéseket és korrekciós intézkedéseket fogantatosít, valamint biztosítja a rendeletek és felügyeleti irányelvek következetes alkalmazását. Az EKB a nemzeti felügyeletekkel közösen felel az egységes felügyeleti mechanizmus hatékony és következetes működéséért. Jogkörébe tartozik a felügyeleti felülvizsgálat, helyszíni szemle és egyéb vizsgálat lefolytatása, banki engedélyek kibocsátása és visszavonása. Feladata a bankok befolyásoló részesedésre vonatkozó beszerzési és eladási tevékenységének vizsgálata, az EU prudenciális szabályainak betartatása és magasabb tőkekövetelmény, ún. puffer megállapítása az esetleges pénzügyi kockázatok kivédésére (EKB, 2014b).

Az *MNB* Magyarország központi bankjaként 2013-tól szintén felügyeleti szervként is működik. Feladata, hogy ellássa a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletét, biztosítsa a pénzügyi közvetítőrendszer zavartalan, átlátható és hatékony működését. Elő kell segítenie a pénzügyi közvetítőrendszer részét képező személyek és szervezetek prudens működését. Feladata a tulajdonosok gondos joggyakorlásának felügyelete, a nemkívánatos üzleti és gazdasági kockázatok feltárása, a már kialakult kockázatok csökkentése vagy megszüntetése, illetve az egyes pénzügyi szervezetek prudens működésének biztosítása érdekében megelőző intézkedések alkalmazása. Az MNB védi a pénzügyi szervezetek által nyújtott szolgáltatásokat igénybe vevők érdekeit a pénzügyi közvetítőrendszerrel szembeni közbizalom erősítése céljából. Pénzügyi Békéltető Testületet működtet

VEZETÉSTUDOMÁNY

a fogyasztó és a pénzügyi szervezetek vagy személyek között létrejött vitás ügyek bíróságon kívüli rendezése érdekében. Az MNB szabályozói szerepében rendeleti formában jogszabályt alkothat (MNB tv., 2013).

A jogi felelősségvállaláshoz kötődően említjük meg, hogy a központi bankok a 2008-as válság után jelentősen erősítették a széles társadalmi körnek szóló kommunikációjukat. A megfogalmazott értékelések, ajánlások, elvárások a jogtól az etika irányába vezetnek át.

A központi bankok etikai felelőssége

A központi bankok gazdasági és jogi kötelezettségében túlmutató etikai felelőssége elősegíti a legitimációt, a rendszerbe vetett bizalom növelését. Ez a jogszabályokon túlmutató, önként vállalt felelősség az érintettek felé többféle módon megnyilvánulhat.

A kultúra viselkedést befolyásoló szerepe etikai értékeket is hordoz. Ezek között fontos szerepet kap a tájékoztatás, a pénzügyi kultúra emelése az oktatáson keresztül. A központi bankok nagy hangsúlyt fektetnek a pénzügyi szolgáltatásokat igénybe vevők tájékozottságának növelésére, az információs aszimmetria csökkentésére (Csiszárík – Szigeti, 2015). A fejlettebb pénzügyi kultúra egyénileg védi a szolgáltatások igénybe vevőit, de segíthet egyben a rendszerkockázatok kiépülésének megakadályozásában.

A FED értékrendszere a teljesítményértékek mellett etikai értékeket is magába foglal (FED, 2014):

- *elszámoltathatóság*: A FED Igazgatósága elszámoltatható és felelős a közvélemény, az USA kormánya és a pénzügyi közösség felé. Az 1993-as Government Performance and Results Act (GPRA) előírja a szövetségi hivataloknak, hogy a Kongresszussal és külső érintettel konzultálva készítsék el több évre vonatkozó stratégiájukat, és évente készítsenek jelentést teljesítményükről. Bár a FED nem tartozik a törvény hatálya alá, annak szellemében elkészítette stratégiáját, és évente beszámol az előrehaladásról.
- *tisztesség*: Az Igazgatóság a tisztesség legmagasabb normáit betartva viselkedik a nyilvánossággal, a pénzügyi közösséggel és munkavállalóival.
- *független nézőpont*: A rendszer regionális struktúrája támogatja a munkavállalók sokszínűségét, az inputforrások sokféleségét és a független szakmai ítéletet. Ez erős csapatmunkán, konszenzusképzéssel nyugszik a független nézőpontok koherens és hatékony stratégiává formálása érdekében.

A FED of Chicago CSR nyilatkozata szerint a vállalati társadalmi felelősséget szolgáltatási víziójuk természetes kiterjesztésének tekintik. Fontosnak tartják

a belső és külső érintettek (iskolák, szakemberek, civilek, helyi közösségi szervezetek) közötti együttműködést, és meggyőződésük, hogy a CSR-tevékenység jobb üzleti teljesítményt és erősebb szervezetet eredményez. Banki vezetőkből álló CSR Tanácsot hoztak létre 2011-ben, amelynek feladata a CSR-stratégia kidolgozása. A CSR keretén belül a következő területeket tartják fontosnak (FED of Chicago, 2014):

- *munkavállalói sokszínűség*: támogatja a sokszínű, a munkatársak bevonásán alapuló munkakörnyezetet, amelyben tisztelik, fair módon kezelik és egyenlő esélyeket biztosítanak a munkavállalóknak, például a 2010-ben elfogadott Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act hatályba lépése után külön kisebbségi és női szervezetet hoztak létre,
- *beszállítói sokszínűség*: elkötelezett a beszállítói sokszínűség mellett, ami magába foglalja a kisebbségek és a nők által tulajdonolt vállalkozások bevonását,
- *pénzügyi kultúra fejlesztése*: ingyenesen hozzáférhető oktatási sorozattal segíti az ügyfeleket személyes pénzügyeik jobb menedzselésében;
- *gazdasági oktatás*: hallgatói versenyt szervez, ami lehetővé teszi az amerikai gazdaság tanulmányozását a központi bank szemszögéből,
- *közösségfejlesztés és szakpolitikai tanulmányok*: a gazdasági növekedési célok támogatása a pénzügyi szolgáltatásokhoz való fair hozzáférés tanulmányozásával és támogatásával,
- *regionális gazdasági tájékoztatás*: közgazdasáik rendszeresen végeznek széles körű, regionális kutatásokat és publikálják azok eredményeit;
- *környezetvédelem*: a napi tevékenységbe integrál számos olyan üzleti gyakorlatot, melyek célja a tisztább és egészségesebb környezet.

Az Európai Központi Bank missziójában számos etikai érték jelenik meg, céljainak megvalósítása során kiemelkedő jelentőséget tulajdonít a hitelességnek, a bizalomnak, az átláthatóságnak és az elszámoltathatóságnak. Hatékony kommunikációra törekszik Európa polgáraival és a médiával. Az európai és a nemzeti hatóságokhoz fűződő kapcsolataiban betartja a függetlenség alapelvét (EKB, 2014a):

- *hitelesség*: Világosan megfogalmazza feladatait és azok végrehajtásának módját. Rendszeresen tájékoztatják a nyilvánosságot a gazdasági helyzetre vonatkozó értékelésükről, és arról, hogy mit tud elérni a monetáris politika és mit nem.

- *függetlenség*: Az árstabilitás elősegítése érdekében sem az EKB, sem a nemzeti központi bankok, sem pedig döntéshozó szerveik tagjai nem kérhetnek vagy fogadhatnak el utasítást uniós intézménytől és szervtől, az uniós tagállamok kormányaitól, sem bármely más testülettől. A nemzeti központi banki elnököknek és az igazgatóság tagjainak hivatali idejét garanciákkal védik, amelyek a megbízás idejét, az eltávolítás feltételeit és a jogvitákat szabályozzák. Szintén a függetlenséget szolgálja, hogy az eurórendszer nem nyújthat kölcsönt sem uniós, sem nemzeti közintézménynek. Az EKB-nak a monetáris politika hatékony megvalósításához szükséges minden eszköz és hatáskör rendelkezésére áll, és jogában áll önállóan dönteni azok alkalmazási módjáról és idejéről.
- *átláthatóság*: Az EKB átlátható módon, időben biztosítja a nyilvánosság és a piacok számára a stratégiájával, értékeléseivel és politikai határozataival, valamint eljárásaival kapcsolatos minden lényeges információt. Nagyon lényeges a nyilvános monetáris politika és a nyilvánossággal folytatott hatékony kommunikáció.
- *kiszámíthatóság*: Közzéteszi monetáris politikai stratégiáját és tájékoztatást ad a gazdasági folyamatokra vonatkozó rendszeres értékeléséről. Ezáltal a piacok így jobban ki tudják számítani a monetáris politikai lépéseket, aminek köszönhetően hatékonyabban és pontosabban alakítják ki várakozásaikat, így felgyorsulhat a szükséges gazdasági alkalmazkodás és javulhat a monetáris politika hatékonysága.
- *elszámoltathatóság*: A demokratikus alapelvek megfelelően közfeladatokkal felruházott független intézményként felelősséggel és elszámolással tartozik az állampolgárok és azok választott képviselői felé. Az EKB felelősségvállalását mutatja, hogy rendszeres beszámoló keretében túllép a jogszabályban megszabott kötelezettségein. A kötelező, negyedéves beszámoló helyett havonta tesz közzé beszámolót, továbbá a Kormányzótanács tagjai beszédekben tájékoztatják a nyilvánosságot az aktuális témákról. Az elnök és az alelnök rendszeres sajtótájékoztatót tart.

Az EKB magatartási kódexben szabályozza a Kormányzótanács tagjai részéről elvárt viselkedést, különös tekintettel a függetlenségre, az összeférhetlenségre és a titoktartásra. Kérdéses esetben etikai tanácsadóhoz fordulhatnak a tagok (EKB, 2002). Az EKB személyzetére vonatkozó etikai keretrendszer a titoktartásra, az

erőforrások használatára, a munkahelyi viselkedésre, azaz a zaklatás, a megfélemlítés tilalmára, az összeférhetlenségre, az ajándékok elfogadására, a magánjellegű tevékenységekre, a beszerzésre, a díjakra, a kitüntetésekre, a külső személyekkel való kapcsolatra, valamint a bennfentes kereskedelemre fogalmaz meg előírásokat. A munkatársak segítséget kérhetnek az etikai biztostól, és neki jelenthetik is a visszaéléseket (EKB, 2011).

Az Európai Központi Bank a pénzügyi kultúra fejlesztése érdekében ismeretterjesztő anyagokat, videókat, játékokat jelentet meg a honlapján, amellyel elsősorban a fiatalabb korosztályt és tanárait célozza meg (EKB, 2014b). Ezenkívül számos publikáció jelenik meg az EKB honlapján.

Magyarországon a Magyar Nemzeti Bank is kialakította társadalmi felelősségvállalási stratégiáját, amely 2013-tól jelentős változásokon ment keresztül. Az MNB alapvető értékei a függetlenség, a felelősség és a közjóra törekvés. Fontos feladatának tekinti a közbizalom erősítését, a hiteles és transzparens működést. További etikai felelősségi területek (MNB, 2014):

- *kiszámítható környezetet* biztosítva támogatja a gazdaság tartós és fenntartható növekedését;
- az ügyeket *méltányosan*, visszaélés és részrehajlás nélkül intézi,
- a *tisztességes verseny* elősegítése a pénzügyi rendszerben,
- *együttműködés* és párbeszéd a pénzügyi intézményrendszer és a gazdaság szereplőivel,
- *közérthető kommunikáció*,
- a *pénzügyi kultúra* és a pénzügyi infrastruktúra fejlesztése,
- *munkavállalói* számára stabil foglalkoztatás, erkölcsi és szakmai megbecsülés, versenyképes jövedelem, előmeneteli, képzési, továbbképzési lehetőség, együttműködő szervezeti kultúra, egészségmegőrző program,
- élenjáró gyakorlat kialakítása a *környezetvédelem* terén.

A munkatársak viselkedése nagyban függ a vállalati kultúrától, azoktól a normáktól, értékektől, amik a bankokra jellemzőek. A központi bankok a rendszeres ellenőrző tevékenységgel, szabályozással, ha nem is a teljes vállalati kultúrát, de legalábbis a felső és középvezetés attitűdjét befolyásolni tudják. Lényeges, hogy ne pusztán compliance szemlélet legyen, hanem azon túlmutató etikai szemlélet. Az értékrendszer mellett lényeges az ösztönzés szerepe. Ha ebben csak a gyors profitszerzés számít, akkor nem csoda, ha nem jelenik meg a fogyasztók tisztelete, a kockázatok figyelembevétele, a szabályok betartása (Tarullo, 2014).

VEZETÉSTUDOMÁNY

A központi bankok nemcsak a szabályozás eszközeivel élhetnek, hanem a várakozások, vélekedések, beállítódások befolyásolásával alakíthatják a folyamatokat. Ne feledjük, a hitelfelvétel, a befektetés vagy más pénzügyi szolgáltatások igénybevétele mindig bizonytalan döntési szituációt jelent a gazdaság szereplői számára. Az aktívan kommunikáló központi bankok a helyesnek tartott irányokba mozdíthatják a döntéseket, ha kihasználják a döntéshozatali folyamat pszichológiai hátterében levő összetevőket. A csordaszellem, a szakértői vélemények meghatározó volta kihasználható a gazdasági szereplők megfelelő magatartásra való ösztökélésében (Sunstein – Thaler, 2012). A pénzügyi kultúra fejlesztésének, a pénzügyi oktatás mélyítésének összekapcsolása az aktív kommunikációval a jegybankok társadalmi felelősségvállalásának újszerű területeit jelenthetik. Ebből a szempontból természetesen meg kell keresni az érintettek különböző köreivel való kapcsolatteremtés csatornáit, formáit.

A központi bankok filantropikus felelőssége

A központi bankok filantropikus (jótékonyági) felelőségén azokat az önként vállalt akciókat értjük, amelyek hozzájárulnak a társadalmi fejlődéshez, de amennyiben nem valósítanak meg ezeket a központi bankok, akkor sem viselkednének etikátlanul.

A FED elősegíti a pénzügyi kultúra fejlesztését különböző kutatások, publikációk, konferenciák révén. A szűken vett pénzügyi kutatásokon és konferenciákon kívül megjelennek a tágabb, gazdasági és társadalmi vonatkozású kutatások és konferenciák is, például a fiatal munkavállalói kutatás, az amerikai háztartások jóllétének kutatása, gazdasági mobilitási konferencia (Board of Governors of the FED, 2014). Ezen túlmenően a FED bankjai aktív közösségi tevékenységet végeznek. A FED Munkavállalói Akció Csoport missziója, hogy jó polgárként felelősséget vállaljanak azokért a közösségekért, amelyekben dolgoznak és élnek, segítség mások életét és erősítsék a közösséget. Változatos programokkal találkozhatunk:

- önkéntes házfestés, a családok számára történő játékgyűjtés, kismamák számára kisbabaruha-gyűjtés, ételfőzés hajléktalan szállók részére (FED of Minneapolis, 2014),
- középiskolák mentorálása, általános iskolások olvasásának segítése, véradás, adománygyűjtés AIDS, rák- és cukorbeteg részére (FED of New York, 2014),
- matematika- és olvasássegítő mentorprogram, iskolai ösztöndíjprogram, nyári munka, iskola utáni munkakereső program (FED of Boston, 2014).

Az *Európai Központi Banknál* nem jelennek meg jótékonyági célok, sajátos helyzeténél fogva.

A *Magyar Nemzeti Bank* céljának tekinti a pénzügyi oktatás, a kutatás és a tudomány támogatását, nemcsak hazai, de nemzetközi szinten is. Ez többek között magában foglalja magas szakmai színvonalú cikkek, kiadványok nemzetközi publikálását, konferenciaszervezést hazai és nemzetközi szakemberek részvételével. Fontosnak tartja az értékmegőrző, értékközvetítő és értékteremtő szerepvállalást, a szakmai jellegű támogatások nyújtását, a hátrányos helyzetű csoportok segítségét, az esélyegyenlőség javítását. Karitatív adományozást folytat és részt vesz a nemzeti kulturális javak megvásárlásában (MNB, 2014). A magyar jegybank a tevékenységét kibővített tartalmú makrogazdasági síkban, és széles körű társadalmi kontextusban végzi.

Összegzés

A vállalati társadalmi felelősségvállalás egyre inkább előtérbe kerül a bankszektorban is, hagyományosan azonban a kereskedelmi bankokra értelmezi a szakirodalom. Jelen cikkünkben újszerű kezdeményezésként a CSR központi banki értelmezését vizsgáltuk meg. A 2008-as válságot megelőzően a központi bankok az uralkodó közgazdasági elméletre támaszkodva meglehetősen „technokrata” módon végezték tevékenységüket. Döntéseiknél nem volt jellemző a lehetséges társadalmi következmények bevonása a mérlegelési szempontok körébe. A válság kirobbanását követően a velük szemben jelentkező kritika ennek megfelelően jelentős volt, hiszen a központi bankok a pénzügyi szektor megfelelő szabályozását sem tudták megoldani.

A válságkezelés során a központi bankok társadalmi felelősségvállalása hangsúlyosabbá vált. Bizonyos funkciók előtérbe helyezésével, mint például a pénzügyi kultúra terjesztése, próbálnak közeledni a bankszektoron kívüli gazdasági, társadalmi szereplőkhöz. Az általunk tanulmányozott központi bankok közül az Európai Központi Bank szemléletmódja változott a legkevésbé, a dél-európai államok kríziskezelésénél ez meglehetősen szembeötlő volt.

A központi bankoknak jelentős szerepük lehet a bankrendszer és a gazdaságba vetett bizalom helyreállításában, amit elősegíthet a központi bankok sajátosságaihoz igazodó társadalmi felelősségvállalási tevékenység. A CSR vállalati modelljében alkalmazott gazdasági, jogi, etikai és jótékonyági elvárások megfelelő adaptálással értelmezhetők a központi bankokra is. A központi bankok társadalmi felelőssége sajátos, hiszen e bankokat kimondottan a közj jóvára

hozták létre, meghatározott gazdaságpolitikai célok elérését elősegítő, állami hatósági feladatokat is ellátó szervezetek. A gazdasági válság hatására nyilvánvaló, hogy a központi bankok *gazdasági felelőssége* nőtt. A nem szokványos eszközök alkalmazásán és a makroprudenciális szabályozáson túl érzékenynek kell lenniük a gazdasági folyamatok társadalmi hatásaira, szerepet kell vállalniuk abban, hogy a pénzügyi szektor egyes szereplőinek felelőtlensége ne okozhasson jelentős közpénzfelhasználást, reálgazdasági visszaesést, valamint társadalmi feszültséget. A központi bankok *jogi felelőssége*, túlmutatva a vállalatok jogi felelősségén kiterjed a pénzügyi piacok és pénzügyi szervezetek felügyeletére, jogalkalmazókénti fellépésére. A központi bankok gazdasági és jogi kötelezettségein túlmutató, önként vállalt etikai felelőssége olyan értékrendszer és gyakorlatot jelent, amely elősegíti a legitimációt és az érintettek rendszerbe vetett bizalmának növelését. Az átláthatóság, hitelesség, elszámoltathatóság mellett központi szerepet játszik a pénzügyi kultúra fejlesztése. A központi bankok *filantropikus felelősségén* azokat az önkéntes, karitatív akciókat értjük, amelyek hozzájárulnak a társadalmi fejlődéshez és túlmutatnak az etikai felelősségen, illetve a felelős jegybanki működésnek részét képezik. A CSR-modelleken kívül és túl definiált felelős társadalmi viselkedés megfelel annak az smith-i elvárásnak, hogy egy jó polgár minden rendelkezésére álló eszközzel tesz a közösségi célok megvalósulása érdekében, ami az állami intézményekre és a jegybankokra is értelmezhető.

A központi bankok CSR-tevékenységének a cikkben bemutatott újszerű értelmezése nem tekinthető lezártnak, sokkal inkább új kezdeményezésnek, amely széles körű szakmai vita alapjául szolgálhat, elősegítve ezzel a CSR-fogalom és -gyakorlat további kiterjesztését és fejlődését.

Lábjegyzet

¹ A kutatómunka (részben) a Miskolci Egyetem stratégiai kutatási területén működő Mechatronikai és Logisztikai Kiválósági Központ keretében (azonosító szám: TAMOP-4.2.1.B-10/2/KONV-2010-0001), részben a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közpénzügyi Tudományos Műhelyében valósult meg.

Felhasznált irodalom

- Akerlof, G. – Schiller, R. (2011): *Animal spirits*. Budapest: Corvina
- Berényi L. (2015): Társadalmi felelősségvállalás a személyes vélemények oldaláról. *Vezetéstudomány*, 46 (6): p. 34–45.
- Biederman Zs. (2012): Az amerikai pénzügyi szabályozás története. *Pénzügyi Szemle*, 2012/3. szám

- Board of Governors of the FED (2014): Community Development. <http://www.federalreserve.gov/communitydev/default.htm> Letöltés: 2014. 12. 13.
- Carroll, A. (1999): Corporate social responsibility. *Business and Society*, 38(3): p. 268–295.
- Carroll, A.B. (1979): A Three Dimensional Model of Corporate Performance. *Academy of Management Review*, Vol. 4 (4): p. 497–505.
- Carroll, A.B. (1991): The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, July-August
- Carroll, A.B. (2012): “A Corporate Social Responsibility Journey: Looking Back, Looking Forward”. Keynote Address upon Receipt of Lifetime Achievement Award in CSR from Humboldt University. at 5th Annual Conference on CSRHumboldt University – Berlin, Germany, October 4, 2012. https://www.academia.edu/2706899/A_CSR_Journey_Looking_Back_Looking_Forward Letöltés: 2014. 12. 07.
- Csiszárík-Kocsir Á. – Szigeti C. (2015): Financial culture of youth in Hungary. In: Radek Kratochvíl – Jiří Vopava – Vladimír Douda (szerk.): *Proceedings of The 4th MAC 2015*. Prague, Csehország, 2015. 02. 20 – 2015. 02. 21. Prague: MAC Prague Consulting
- Csutora M. – Kerekes S. (2004): A környezetbarát vállalatirányítás eszközei. Budapest: KJK Kerszöv <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/411/1/csutkeregnyben.pdf>. Letöltés: 2014. 12. 07.
- Dodd, E.M.Jr. (1932): For Whom are Corporate Managers Trustees? *Harvard Law Review* 45 (7): p. 1145–1163.
- Dodd-Frank Act (2010): <https://www.sec.gov/about/laws/wallstreetreform-cpa.pdf> Letöltés: 2014. 12. 14.
- EKB (2002): A Kormányzótanács tagjai számára szóló magatartási kódex. https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/hu_mou_on_code_of_conduct_consolidated_f.pdf Letöltés: 2014. 12. 14.
- EKB (2011): Az EKB személyzete alkalmazási feltételeinek az etikai keretrendszert tartalmazó része
- EKB (2012): Jegyzőkönyv a központi bankok európai rendszere és az Európai Központi Bank alapokmányáról. Az Európai Unió hivatalos lapja, 2012. 10. 26. https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026hu_protocol_4.pdf Letöltés: 2014. 12. 14.
- EKB (2014 a): Az Európai Központi Bank küldetése https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/html/mission_eurosys.hu.html Letöltés: 2014. 11. 12.
- EKB (2014b): Ismeretterjesztő anyagok. <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/html/index.hu.html> Letöltés: 2014. 12. 14.
- EKB (2015): Egységes Felügyeleti Mechanizmus. <https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/thessm/html/index.hu.html>
- European Commission (2011): A renewed EU strategy 2011-14 for Corporate Social Responsibility

VEZETÉSTUDOMÁNY

- FED* (2005): Purposes & Functions. http://www.federalreserve.gov/pf/pdf/pf_complete.pdf Letöltés: 2014. 11. 12.
- FED* (2014): Annual Performance Plan. <http://www.federalreserve.gov/publications/gpra/files/2014-gpra-performance-plan.pdf> Letöltés: 2014. 12. 10.
- FED of Boston* (2014): Outreach. <http://www.bostonfed.org/about/outreach.htm> Letöltés: 2014. 12. 14.
- FED of Chicago* (2014): About Corporate Social Responsibility. http://www.chicagofed.org/webpages/utilities/about_us/csr/index.cfm Letöltés: 2014. 11.12.
- FED of Minneapolis* (2014): Community Involvement. <https://www.minneapolisfed.org/about/careers/volunteering.cfm> Letöltés: 2014. 12. 14.
- FED of New York* (2014): Community Involvement. <http://www.newyorkfed.org/careers/comminvolve.html>. Letöltés: 2014. 12. 14.
- Fink, R.* (2014): Central Banks: Where Do They Go From Here. Cover Story, October 09, 2014. <https://www.gfmag.com/magazine/october-2014/central-banks-where-do-they-go-here>. Letöltés: 2014. 11.12.
- Fischer, S.* (2014): The Federal Reserve and the Global Economy. At the Per Jacobsson Foundation Lecture, 2014 Annual Meetings of the International Monetary Fund and the World Bank Group, Washington, D.C. October 11, 2014 <http://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/fischer20141011a.htm> Letöltés: 2014. 11. 13.
- Friedman, M.* (1970): The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. *The New York Times Magazine*, September 13
- Géring Zs.* (2014): Profit és/vagy közösségi szerepvállalás – Vállalati társadalmi felelősség vezetői szemmel. *Vezetéstudomány*, 45 (12): p. 53–66.
- Győri Zs.* (2010): CSR-on innen és túl. PhD-értekezés. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástani Doktori Iskola. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/552/1/gyori_zsuzsanna.pdf Letöltés: 2014. 11. 10.
- Hopkins, M.* (2011): Definition of Corporate Social Responsibility. <http://mhcinternational.com/articles/definition-of-csr> Letöltés: 2012. 09. 24. https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_04020110209hu00130017.pdf Letöltés: 2014. 12. 14.
- Kolozsi Pál P.* (2013): Monetáris politika, érdekcsoportok, pénzügyi válság. *Pénzügyi Szemle*, 2013/1. <http://www.asz.hu/publikaciok/2013/monetaris-politika-erdecsoportok-penzugyi-valsag/kolozsi-2013-1.pdf> Letöltés: 2014. 11. 23.
- Lagarde, C.* (2014): Economic Inclusion and Financial Integrity – an Address to the Conference on Inclusive Capitalism. <https://www.imf.org/external/np/speeches/2014/052714.htm> Letöltés: 2014. 12. 07.
- Lentner, Cs. – Szegedi, K. – Tatay, T.* (2015): Corporate Social Responsibility in the Banking Sector. *Public Finance Quarterly*, Vol. 2015/1: p. 95–103.
- Matolay, R.* (2010): Vállalatok társadalmi felelősségvállalása – Hatékonysági vonzatok. *Vezetéstudomány*, 41 (7–8): p. 43–50.
- MNB* (2014): Függelenség és Felelősség. A Magyar Nemzeti Bank Alapokmánya, 2014. május. http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Sajtoszoba/Sajtoszobakozlemenyek/A_Magyar_Nemzeti_Bank_Alapokmánya.pdf. Letöltés: 2014. 12. 13.
- MNB tv.* (2013): Magyar Nemzeti Bankról szóló törvény (2013) http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/Penziranytu/jegybanktorv_hu.pdf Letöltés: 2014. 12. 14.
- Naményi J.* (2012): A pénzügyi válság hatása központi bankok szabályozására. *Verseny és Szabályozás*. MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, 2012. május 16.: p. 7–219.
- Obama, B.* (2009): Remarks by the President on 21st Century Financial Regulatory Reform. The White House Office of the Press Secretary, June 17, 2009.
- Pataki Gy. – Szántó R.* (2011): A társadalmi felelősségvállalás vállalati on-line kommunikációjának kritikai elemzése. *Vezetéstudomány*, 12 (12): p. 2–12.
- Sági J.* (2010): Discretionality of Monetary Policy. In: Radványi Tamás (szerk.): *Pénz és társadalom: Dolgozatok a BGF Pénzügyi és Számviteli Kara tudományos műhelyéből*. Budapest: Budapesti Gazdasági Főiskola Pénzügyi és Számviteli Főiskolai Kar: p. 59–62.
- Smith, A.* (1759): *The Theory of Moral Sentiments*. 1759. http://www.ibiblio.org/ml/libri/s/SmithA_Moral-Sentiments_p.pdf Letöltés: 2012. 04. 11.
- Steurer, R. – Langer, M.E. – Konrad, A. – Martinuzzi, A.* (2005): Corporations, Stakeholders and Sustainable Development. *A Theoretical Exploration of Business–Society Relations*. *Journal of Business Ethics*, 61: p. 263–281.
- Sunstein R.C. – Thaler R.H.* (2011): *Nudge. Jobb döntések egészségről, pénzről és boldogságról – a pénzügyi válság után*. Budapest: Manager Könyvkiadó
- Szegedi, K.* (2014): Possibilities of Corporate Social Responsibility. In: Berényi L. (Ed.) (2014): *Management Challenges in the 21st Century*. LAP LAMBERT Academic Publishing
- Székely A.* (2012): A válságra tett szabályozói válaszlépések az Egyesült Államokban. *Hitelintézet Szemle*, 2012. XI. évf. 3. sz. <http://www.bankszovetseg.hu/wp-content/uploads/2012/10/230-253-szekely1.pdf> L.: 2012. 12. 13.
- Szlávik J.* (szerk.) (2009): *A vállalatok társadalmi felelősségvállalása*. Budapest: COMPLEX Kiadó
- Tarullo, D.K.* (2014): Good Compliance, Not Mere Compliance. Federal Reserve Bank of New York Conference, “Reforming Culture and Behavior in the Financial Services Industry”, New York, New York, October 20, 2014. <http://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/tarullo20141020a.htm> Letöltés: 2014. 11. 12.

Trichet, J.C. (2010): Central banking in uncertain times: conviction and responsibility. Speech by Jean-Claude Trichet, President of the ECB, at the symposium on “Macroeconomic challenges: the decade ahead”, Jackson Hole, Wyoming, 27 August 2010. <http://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2010/html/sp100827.en.html> Letöltés: 2014. 12. 10.

UN Global Compact (2013): Global Corporate Sustainability Report 2013 http://www.unglobalcompact.org/docs/about_the_gc/Global_Corporate_Sustainability_Report2013.pdf Letöltés: 2014. 11. 12.

World Business Council for Sustainable Development (2000): Meeting changing expectations. Corporate

Social responsibility. ISBN No. 2-94-0240-03-5. <http://www.wbcsd.org/pages/edocument/edocumentdetails.aspx?id=82&nosearchcontextkey=true> Letöltés: 2014. 11. 12.

Yellen, J.L. (2014): Remarks at the Panel Discussion on “Shaping the Future of the Macroeconomic Policy Mix” At the “Central Banking: The Way Forward?”, International Symposium of the Banque de France, Paris, France, November 7, 2014 <http://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/yellen20141107a.htm> Letöltés: 2014. 12. 07.

Zsolnai, L. (2004): A gazdasági etika paradoxona. *Vezetéstudomány*, 35 (6): p. 45–49.